

HECTOR MALOT

Koditon

HELMIVYÖ

Koditon

Hector Malot

Koditon

suomennos

Teuvo Pakkala

Kustantamo Helmivyö

Turku 2022

Toimitus ja jälkisanat Reijo Valta.

Kannen kuva Poika Vesanto. Samoin kuvat sivuilla 47, 199, 241, 388 ja 509.

Kustantamo Helmivyö

ISBN 978-952-7469-01-9

Valmistaja: BoD, Norderstedt 2022

I

Minä olin löytölapsi. Vaan olin jo kahdeksan vuotias, kun vielä olin siinä luulossa, että minulla, niin kuin muillakin lapsilla, oli äiti, ja äitinäni pidin Barberinin muoria. Sillä aina kun itkin, hän sulki minut syliinsä ja hyvitellen keinutteli minua, kunnes kyyneleeni kuivuvat. Sitä kertaa en mennyt nukkumaan, ettei hän tullut minua suutelemaan. Ja kun joulukuun lumiset tuulet pyryttivät akkunat valkoisiksi, niin hän palelevia käsiäni ja jalkojani hieroi lämpöisillä käsillään. Kun kesäisin ollessani paimentamassa lehmäämme, minut yllätti rankkasade, tien laitamilla tai kankaalla, niin hän kiiruhti minua vastaan ja suojasi minut hameellaan, käärien sen hartioilleni. Ja aina hän minulle puheli ja minua katseli ja hyväili ja nuhteli niin lempeästi. Vaan kuulkaahan, miten sain tietää, että hän ei ollutkaan äitini.

Kylä, jossa asuimme, oli nimeltään Chavanon, ja se on keskisen Ranskan köyhimpiä seutuja. Kaikkiällä vain laajoja kanervanummia ja korkeita kankaita joilla tuimat tuulet pieksävät käyräoksaisia vaivaispuita, joita haapsottaa siellä täällä. Oikeita puita ei näe kuin laaksoissa jokien ahteilla, missä jokivarrella on kapeita hedelmällisiä maakaistaleita. Siellä kasvaa suuria kastanjoita ja tanakoita tammia. Muutamassa tällaisessa laaksossa, virtavan puron varrella, oli talo, jossa olen viettänyt lapsuuteni ensimmä-

mäiset vuodet. — Kahdeksanteen ikävuoteeni saakka en ollut koskaan nähnyt talon isäntää. Tämä nimitäin oli kivityöntekijä ja, niin kuin useimmat tämän seudun miehistä, oli työnansioilla Parisissa. Eikä hän ollut käynyt kotonaan koko minun muistini aikana. Hän vain lähetti silloin tällöin jonkun kotia palaavan toverinsa mukana tietoja: »Miehenne on terveenä, työ käy hyvin, ja hän lähetti nämät rahat teille.»

Siinä hänen terveisensä. Ja Barberinin muori oli hyvin tyytyväinen näihin tietoihin. Heidän välinsä eivät olleet huonot, eikä siis huono sopu ollut syynä siihen, että Barberin näin kauan viipyi poissa kotoaan. Vaan työ pidatti häntä siellä, sillä hän aikoi koota rahoja vanhojen päiväin varaksi, josta voisi elellä vaimonsa kanssa huolettomia päiviä kun ei enään kykene työhön.

Muutamana marraskuun päivänä illan suussa, ollessani puita pilkkomassa, tuli eräs mies ja pysähtyi veräjälle, jonka yli katseli minua, ja kysyi, asuiko tässä Barberinin muori. Käskin hänen käydä taloon. Hän työnsi veräjän auki, joka vinkui saranoissaan, ja sitten hän verkalleen asteli talolle. Miehen vaatteet olivat yltäpäätä murassa, joka oli osaksi kuivunut, vaan vielä osaksi tuoretta, niin että hän näytti pitkät ajat kulkeneen lokaisia teitä. »Terveisiä Parisista», sanoi hän.

Nuo yksinkertaiset sanat olin kuullut jo monastikin, vaan minusta niissä oli nyt eri ääni kuin ennen, jolloin aina jatkona oli: »Miehenne on terveenä ja työ sujuu hyvin.»

»Hyvä Jumala», Barberinin muori huudahti kadet ristissä. »Jeromen varmaan on käynyt huonosti!»

»Niin on, vaan ei ole toki syytä noin säikähtyäkseen. Miehenne on loukkautunut, se on tosi, vaan ei hän kuollut ole. Kuitenkin hän jäänee raajarikoksi iäkseen. Tätä nykyä hän on sairaalassa, jossa minäkin olin. Olimme siellä vierustovereita, ja kun lähdin kotia, niin hän pyysi minua sivumennessäni pistäytymään tänne kertomaan, miten asiat ovat.»

Barberinin muori pyysi miestä illalliselle, saadakseen kuulla enemmän asiasta, ja käski yöksikin jäämään, kun oli jo pimeä tulossa, ja tiet huonot ja susiakin puhuttiin olevan liikkeellä. Mies istui uuninloukkoon ja kertoi meille, miten Barberin oli ollut mursertua telineiden alle, jotka olivat kaatuneet, ja kun oli todistettu, että hän suotta oli ollut sillä paikalla, niin rakennuttaja kieltäytyi maksamasta vahingonkorvausta. »Ei ole onnea Barberinilla», sanoi mies. »Joku muu veitikka olisi tapaturmaa onnekseen käyttänyt, hankkinut siten itselleen eläkkeen iäkseen, vaan miehenne ei saa mitään.» Ja kuivatessaan vaatteitaan, jotka siinä muran kuivuessa jäykistyivät, hän hoki ehtimiseen: »ei ollut onnea», ja sillä äänellä kuin hän puolestaan olisi mielelläänkin ruvennut raajarikoksi, kun vain olisi saanut eläkkeen. »Minä olen kuitenkin neuvonut häntä nostamaan oikeusjutun», sanoi mies lopuksi.

»Vaan siitä on kuluja», Barberinin muori sanoi.

»Onpa vainen, vaan jos sattuisi voittamaan!»

Barberinin muori olisi halunnut lähteä Pariisiin, vaan matka oli pitkä ja kallis. Seuraavana aamuna lähdimme kysymään neuvoa pastorilta. Pastori ei pitänyt viisaana, että Barberinin muori lähtee Pariisiin ennen kuin saa tarkempia tietoja, onko hänen menos-

taan miehelleen mitään hyötyä. Pastori kirjoitti sairaalan pastorille, ja muutamain päivän kuluttua saatiin vastaus. Kirjeessä kiellettiin Barberinin muoria tulemasta Pariisiin, vaan käskettiin lähettää määrätty summa rahaa miehelleen, koska tämä aikoi nostaa oikeusjutun rakennuttajaa vastaan.

Vieri päiviä, vieri viikkoja, ja aina vähän väliä tuli kirjeitä, joissa pyydettiin lähettämään rahoja lisää. Viimeisessä kirjeessä pyydettiin kiireemmin kuin koskaan ennen, ja käskettiin myydä lehmä, jos ei muuten ole enään rahoja.

Myydä lehmä! Mitä surua ja mielenmustuutta onkaan näissä sanoissa. Lehmä meidät oli elättänyt, Barberinin muorin ja minut. Mutta se ei ollut ainoastaan elättäjämme, vaan toverimmekin ja ystävämme. Me sitä hyväilimme, me sille puhelimme kuin ystävällemme konsanaan, ja se meitä ymmärsi, ja me taas puolestamme sen suurista, pyöreistä ja lempeistä silmistä ymmärsimme, mitä se tahtoi ja mitä sen mielessä liikkui. Sanalla sanoen, me sitä rakastimme, ja se meitä. Ja siitähän meidän nyt piti luopua! Niin, eihän rahoja enään ollut, lehmä piti siis myydä.

Lehmän ostaja tuli. Hän tutki tarkoin Kullanomenaa, kopeloi sitä kauan ja punoi päätään tyytymättömänä. Satakin kertaa sanoi, että lehmä ei ole hänelle ollenkaan mieluinen, että se oli köyhäin lehmä, jota hän ei voisi saada myydyksi, että se oli huono lypsämään, että se oli huonomaitonen, ja lopuksi hän sanoi, että hän sen kuitenkin ottaa hyvästä sydäimestään, Barberinin muorin vuoksi, kun tämä oli niin kelpo ihminen.

Kullanomena parka, aivan kuin olisi ymmärtänyt, mitä oli aikeissa, ei tahtonut millään lähteä nave-

tasta ja ammui kauheasti. »Käy ajamaan», käski kauppias minua ja ojensi minulle ruoskan.

»Ei niin», Barberinin muori sanoi ja kävi lehmää puhuttelemaan lempeästi: »Tule Kullanomena, tule ämmäni, tule.»

Ja Kullanomena lähti. Tielle tultua kauppias toi sen kärryjen perään, jolloin sen oli pakko seurata, kun hevonen veti. Kauan aikaa kuulumme Kullanomenan ammumista palattuamme taloon.

Nyt ei ollut enään maitoa, ei voita. Aamulla vain kuiva leipäpalanen ja illalla perunoita suolan kanssa. Pian tämän jälkeen oli laskiainen. Viime vuonna laskiaissa oli äiti tehnyt minulle laskiaiskakun ja minä olin sitä syönyt niin mielelläni, että hän oli oikein hyvillään. Mutta nyt ei ollut enään Kullanomenaa, ei siis maitoa eikä voita laskiaiskakkuun, ja minusta tuntui, että nyt ei ollut enään laskiaistakaan. Vaan Barberinin muori hämmästytti minua. Hänellä ei tosin ollut tapana lainata mitään, vaan nyt hän oli käynyt pyytämässä toisesta naapurista kipeneen voita ja vähän maitoa toisesta, ja kun puolenpäivän aikaan tulin kotia, niin hän oli täydessä puuhassa laittamassa laskiaiskakkua.

»Arvaatko, Rémi poikani, mitä tässä teen? Ettei mielesi olisi surkea, laitan laskiaiskakun. Silmäähän sinne kaukaloon.»

Siellä oli maitoa, voita, munia ja kolme omenaa.

»Ojennahan tänne ne munat, ja kuori sitten ne omenat!»

Kun taikina oli vastattu, niin hän asetti taikinapurtilon lieteen, ja nyt ei ollut muuta kuin ruveta odotamaan iltaa, sillä kakku oli aijottu illalliseksiemme.

Vaan eipä sitä tahtonut oikein malttaa, ja tuntui

niin pitkältä aika, niin että minä monta kertaa kävin kohottamassa vaatetta, joka oli taikinan peittona.

»Sinä lasket sinne kylmää, ettei taikina nouse», äiti sanoi. Vaan taikina nousi hyvin ja käydessään levitti huoneelle makean maidon ja munan hajun. »Pilkohan risuja», hän sanoi minulle, »ja tee hyvä tuli».

Minä en kahta käskyä tarvinnut. Pian suuri tuli loimusi liedessä ja valoi vaappuvaa hohdettaan huoneelle. Äiti otti seinältä paistinpannun ja asetti sen tullelle, otti voita veitsen kärellä pienen nokareen ja pani pannuun, jossa se ratisten suli. Sitä makeaa hajua! Se sai suun vesille, ja tuntui sitä makeammalle, kun emme pitkiin aikoihin olleet saaneet sellaista haistella. Ja miten hauskalta kuulustikaan vain rätinä ja kihinä! Vaan niin kiintynyt kuin olinkin sitä kuuntelemaan, huomasin kuitenkin kopinaa etehisestä. Kuka-han meitä nyt tulee häiritsemään? Varmaan joku naapuri tulee asioilleen. Sen tarkemmin en joutanut asiaa tuumailemaan, sillä äiti juuri kaatoi valkoista taikinaa pannuun, ja tämä oli tärkeä hetki, niin ettei joutanut muuta ajattelemaan. Samassa sauva kolahti kynnnykseen, ja ovi kiskaistiin auki.

»Kuka se on?» muori kysyi kääntymättä tulijaa katsomaan.

Tulija oli mies, puettu valkoiseen puseroon, ja kädessä sauva. »Täällähän juhlitaan!» hän sanoi kumakalla äänellä.

»Hyvä Jumala!» muori huudahti ja pani pannun kiireesti maahan. »Jerome!» Hän tarttui minua kädestä ja työnsi miehen luo, joka oli pysähtynyt ovensuuhun. »Siinä on isäsi.»

II

Minä menin tervehtimään, vaan hän kohotti keppinsä. »Mikä tämä on?» hän sanoi. »Sinä minulle sanoit...»

»Niin sanoin», keskeytti äiti, »vaan se ei ollut totta, sillä kun...»

»Vai niin!» mies sanoi ja lähestyi minua keppi pystyssä, ja minä vaistomaisesti vetäysin syrjään.

Mitähän minä olin tehnyt? Minkä vuoksi hän minua niin kohteli?

»Minä huomaan, että pidätte laskiaista», hän sanoi. »Sehän sattuikin mainiosti, sillä minulla on tuihma nälkä. Mitä sinulla on illalliseksi?»

»Minä paistan kakkua.»

»Niinpä näkyy, vaan kakulla et sammuta nälkää mieheltä, joka on tallustellut kolmattakymmentä peninkulmaa.»

»Mutta muutakaan ei ole. Emmehän osanneet arvatakaan, että tulet.»

»Eikö mitään illalliseksi?» mies ihmetteli ja katseli ympärilleen. »Onhan tuossa voita.» Hän silmäili kattoon, jossa aina oli ollut sianlihaa riippumassa. Vaan nyt sillä kohtaa ei ollut pitkiin aikoihin ollut kuin tyhjä koukku: Orressa riippui sipulikimppuja. Hän pudotti niitä sauvallaan muutamia. »Neljä viisi sipulia ja kipene voita, niin saadaan hyvä herkku», hän sanoi. »Ota pois kakkulaitoksesi pannusta ja paista sipulia!»

Äiti ei puhunut sanaakaan, alkoi vain joutuisasti hommata, mitä miehensä käski. Ja mies istahti siksi aikaa penkille uuninloukkoon. Minä en ollut uskaltanut liikahtaa siitä, mihin olin paennut. Istuin pöytää vasten nojallani ja katselin miestä. Hän oli viidenkymmenen vaiheilla ja tuiman näköinen, hyvin karkeakasvoinen. Pää oli kallellaan oikealle olkapäälle, varmaankin saamansa vamman takia, ja se teki hänet yhä oudomman näköiseksi. — Muori oli asettanut taas pannun tulelle.

»Tuon vertaisella voillako aiot sen laatia?» mies kysyi. Ja hän itse sieppasi voilautasen ja kumosi kaiken voimannuun.

Nyt ei tullut kakusta enään kysymystäkään, kun kaikki voi oli mennyt! Muuten olisin ollut hyvinkin pahoillani tästä, vaan nyt en enään välittänyt, ajattelin vain, että tuoko mies, joka näytti olevan niin julma, olisi isä? Isä! Tätä sanaa pyörittelin mielessäni. Minä en ollut koskaan oikein ajatellut tarkalleen, mikä isä oli. Hämärästi olin ajatellut, että se on karkeääninen mies, vaan katsellessani tätä, joka oli kuin pilvistä pudonnut, tunsin tuskallista pelkoa. Olin tahatonut syleillä häntä, vaan hän oli karkottanut minut luotaan sauvallaan. Minkä vuoksi? Äiti ei koskaan niin tehnyt, kun menin häntä hyväilemään, vaan sulki minut hellästi syliinsä.

»Siinä sinä istut kuin mikähän patapölkky. Pane lautasta pöytään!» tuiskasi mies minulle.

Minä tottelin kiireellä. Keitos oli valmis. Muori kaatoi sen lautasille. Mies tuli loukostaan pöytään ja alkoi syödä, silmäten minua vähän väliä. »Eikö tuo tavallisestikaan syö tuon enempä?» kysyi hän viitaten minua lusikallaan.

»Kyllä hän on hyvä syömään», vastasi äiti, joka kulki edestakaisin valmiina palvelemaan miestänsä.

»Sen pahempi! Jos ei edes söisi», murisi hän ja tokasi minulle sitten: »Sinulla siis ei ole nyt nälkä?»

»Ei.»

»No laittaudu nukkumaan siitä, ja heti, muuten minä suutun.»

Äiti loi minuun silmäyksen, joka merkitsi: tottele. Vaan tämä kehotus oli suotta, sillä en ajatellutkaan ruveta vastustelemaan. — Niin meilläkin kuin muissa maalaistaloissa oli sama huone keittiönä ja makuuhuoneena. Perälonkossa oli muorin sänky ja toisessa minun. Minä riisuin kiireellä ja pistäysin maata. Vaan ei sitä vain niin nukuta käskyn mukaan. Minä olin siksi levoton, peloissani ja allamielin, että uni pysyi ulohtaalla. Tämähkö mies olisi isäni! Minkä vuoksi hän minua sitten kohteli noin ankarasti? Nenä puristettuna sängynselkää vasten, minä koetin karkottaa näitä ajatuksia mielestäni ja nukkua, niin kuin oli käsketty, vaan se oli mahdotonta. Kotvasen kulutta kuulin jonkun tulevan vuoteeni luo. Raskaista askelista huomasin heti, ettei se ollut äiti. Kuuma henkäys tuntui niskaani. »Nukutko?» kuului käheä ääni.

Minä en uskaltanut vastata, sillä vieläkin kaikui-
vat korvissani ankarat sanat: »muuten minä suutun!»

»Hän nukkuu», muori sanoi. »Se on tapansa, että hän nukkuu heti kun vuoteelleen kaatuu. Voit huoleti puhua.»

Minun olisi pitänyt sanoa etten nuku, vaan en-
hän uskaltanut.

»No, miten on sinun oikeusjuttusi?» muori kysyi.

»Olen hävinnyt. Tuomarit sanoivat, että oli oma

syyni, kun olin telineitten alla, niin että rakennuttaja ei ole velvollinen maksamaan minulle mitään korvausta.» Hän löi nyrkkiä pöytään vihan vimmassa. »Rahamme ovat menneet», sanoi hän. »Minä olen raajarikko, kurjuus käy meitä ahdistamaan. Eikö siinä ole jo kylliksi. Mutta kun tulen kotia, niin täällä on vielä elätti, tuo poika. Minkä vuoksi et tehnyt niin kuin olin käsenyt? Hä?»

»En voinut.»

»Et ole voinut viedä Löytölasten talolle?»

»Ei sitä niinkään vain helposti voi viedä lasta, jota rakastaa.»

»Eihän se ole sinun lapsesi.»

»Minä ajoin hänet viedä, vaan lapsi tuli sairaaksi enkä voinut häntä silloin viedä sinne kuolemaan.»

»Mutta sitten kun parani?»

»Hän ei niin pian parantunut. Siitä taudista päästyään tuli toinen. Pieni raukka ryki niin, että sinunkin sydäntäsi olisi särkenyt. Siihenhän meidänkin Niklaskin kuoli. Ja minusta tuntui, että jos vain vien lapsen kaupunkiin, niin hän siellä kuolee. Ja sitten, kun hän vihdoin parani, ajattelin, että voin vieläkin odottaa, kun kerran olin niin kauan odottanut. Ja lapsesta, jota niin kauan on hoitanut, ei ole helppo erota, sillä sitä rakastaa kuin omaansa.»

»Kuinka vanha hän nyt on?»

»Kahdeksan vuoden.»

»Sillä ijällä hänen ei ole enään hauska mennä sinne, vaan ei auta.»

»Jerome, sinä et vie poikaa sinne.»

»Mika estäisi? Luuletko, että voimme elättää häntä koko ikänsä.»

Syntyi hetkeksi äänettömyys, ja minä sain vetää henkeä. Olin niin levoton, että olin aivan tukehtua.

»Kylläpä olet Parisissa muuttunut, Jerome», sanoi muori vihdoin.

»Parisissa olen muuttunut, se on tosi, minusta siellä on tullut raajarikko. Ja miten nyt tulemme toimeen, miten elämme? Meillä ei ole rahoja, lehmä on myyty. Ja kun meillä ei ole mitä syödä niin pitäisikö olla vielä elätettävä lapsi, joka ei ole edes omamme?»

»Lapsi on minun.»

»Ei ollenkaan enemmän kuin minunkaan. Hän ei ole tavallinen maalaislapsi. Katselin häntä syödesäni: hento, laiha, hienot käsivarret ja jalat.»

»Mutta hän on kaunis poika.»

»Kaunis! Voi olla kaunis, vaan ei kauneus elätä. Hänen hartioillaan ei työtä tehdä.»

»Hän on ahkera, viisas ja hyväsydäminen. Hän meitä vielä auttaa, kun hän varttuu.»

»Siihen on aikoja, ja millä siihen asti elätämme.»

»Mutta jos hänen vanhempansa tulisivat häntä hakemaan, niin mitä sanoisit?»

»Hänen vanhempansa! Jos hänellä olisi vanhempia, niin totta kai jo kahdeksassa vuodessa olisivat ehtineet hakea ja löytää. Ovat ehkä kuolleet.»

»Vaan jos eivät ole? Ja jos jonakuna päivänä tulevat kysymään? Niin minusta tuntuu, että tulevat.»

»No, jos tulevat, niin neuvomme heidät Lasten-

talolle. Ja sinne vien pojan huomenna. Nyt lähden tervehtimään Françoisia. Tunnin kuluttua palaan.»

Ovi aukeni ja sulkeutui. Minä hyppäsin pystyyn: »Äiti!»

Hän riensi vuoteeni luo.

»Ethän anna minua viedä Lastentalolle?»

»En, en pikku Rémini, en!» Hän suuteli minua hellästi ja sulki syliinsä. Hyväilynsä rohkaisi minua ja pysähdytti kyyneleeni. »Sinä et nukkunutkaan?» sanoi hän minulle leppeästi.

»En saanut unta.»

»Sinä siis kuulit kaikki, mitä Jerome sanoi?»

»Kuulin. Sinä et siis ole minun äitini, vaan eipä näekään ole minun isäni!»

Toisesta olin pahoillani, vaan toisesta hyvilläni, pahoillani, että Barberinin muori ei ollut äitini, vaan hyvilläni siitä, että tuo julma mies ei ollut isäni.

»Sinä olet ollut minulle kuin oma lapsi, niin että en ole hennonut sinulle sanoa miten asia oikeastaan on,» selitti äiti.

»Äidistäsi ei tiedetä mitään. Kun Jerome Parisissa eräänä aamuna pimeään hämyssä meni työhön, niin hän kuuli lapsen itkua muutaman talon puutarhan porttikäytävästä, ja lähestyessään porttia huomasi lapsen makaavan portinpielessä. Kun Jerome katseli ympärilleen saadakseen apua, niin hän näki muutaman miehen lähtevän suuren puun takaa ja menevän tiehensä. Mies epäilemättä oli piiloutunut sinne katsomaan, tuliko joku ottamaan lapsen, jonka hän oli pannut portinpieleen. Jerome oli hyvin neuvotonna kun lapsi huuti voimiansa takaa, aivan kuin olisi ymmärtänyt, että auttaja oli lähellä, ja että sitä ei

"Minä olin löytölapsi" alkaa Hector Malotin rakastettu lastenkirjaklassikko Koditon Teuvo Pakkalan suomentamana.

Kahdeksanvuotiaana Rémi saa tietää, ettei olekaan kasvattiäitinsä oma lapsi. Siitä alkavat vaiherikkaat seikkailut ympäri Ranskaa ja Englantia.

Malotin Koditon julkaistaan nyt ensimmäisen kerran yli sataan vuoteen lyhentämättömänä suomennoksena. Pakkalan suomennos ilmestyi ensimmäisen kerran vuosina 1898-1899. Teoksen on toimittanut ja jälkisanalla varustanut Reijo Valta.

ISBN 978-952-7469-01-9

**KUSTANTAMO
HELMIVYÖ**

Kansitaide: Poika Vesanto
Kansisuunnittelu: JT Lindroos

